

SISSEJUHATUS

Täna räägime Rembrandti maalide kaudu sümbolitest ja märkidest, mis aitavad meil paremini mõista paastuaega ja evangeliume. Tavaliselt lõpetame paastuaaja triloogiaga, kus on juttu Samaaria naisest, pimedana sündinud mehest ja Laatsaruse ülestõusmisest. Nende kolme suurepärase evangeelse fresko kaudu õpime sügavamalt tundma Jeesust kui **teed, tõde ja elu**.

Kristus ilmutab end kui teed: Jumalat ei kummardata ei mäel ega Jeruusalemmas, vaid vaimus ja tões, see tähendab **Poja teel**. **Poja tõde** ilmub pimedana sündinud mehe loos, see tähendab, et kes ei näinud sünnist saati, on valgustatud Kristuse kohaloluga. Ja nüüd, enne kui asume pikemalt vaatlema triloogiat, mis viib Kristuse surmani, pakub Johannes kindlat tunnistust, et **Poeg on elu** (Laatsarus). Meelevald surma üle, kui Kristus äratab surnuist Laatsaruse, on tõend, ehkki nõrk ja ebatäiuslik. Ebatäiuslik, sest taas elustatud Laatsarus sureb ikkagi lõpuks, samas kui ülestõusnud Kristus enam mitte. Laatsaruse surnuist äratamine Johanese evangeeliumis on seitsmes märk enne Kristuse kannatusi ja surma. Tegelikult ei räägi Johannes kunagi imest, vaid märkidest. Võrreldes imettegevate sünoptiliste evangelistidega mainib Johannes vaid seitset, mis selgitavad kaheksat suurt märki Jeesuse surmast ja ülestõusmisest. Seitsme märgi kaar ulatub järgmiselt:

1. pulm Kaanas (Jh 2: 1-11)
2. Jeesus tervendab kuninga ametimehe poja (Jh 4:43-54) = teine märk
3. Jeesus tervendab halvatu hingamispäeval (Jh 5:1-18) = kolmas märk
4. Jeesus toidab viit tuhandet meest (Jh 6:1-15) = neljas märk
5. Jeesus kõnnib vee peal (Jh 6:16-21) = viies märk
6. Jeesus tervendab pidedana sündinut (Jh 9:1-41) = kuues märk
7. Laatsaruse surnuist äratamine = seitsmes märk

1 Aga keegi mees oli haige, Laatsarus Betaaniast, Maarja ja tema õe Marta külast;

2 Maarja oli aga see, kes võidis Issandat salviga ja kuivatas ta jalgu oma juustega; tema vend Laatsarus oligi haige.

3 Õed saatsid nüüd Jeesusele sõna: „Issand, vaata, su sõber on haige.”

4 Seda kuulnud, ütles Jeesus: „See haigus ei ole surmaks, vaid Jumala austuseks, et selle läbi austataks Jumala Poega.”

5 Aga Jeesus armastas Martat ja ta õde ja Laatsarust.

- 6 Kui ta nüüd kuulis, et Laatsarus on haige, jäi ta veel kaheks päevaks sinna, kus ta oli.
- 7 Pärast seda ütles ta jüngeritele: „Läki jälle Juudamaale!”
- 8 Jüngrid ütlesid talle: „Rabi, alles nüüdsama otsisid juudid võimalust sind kividega surnuks visata, ja sina lähed jälle sinna?”
- 9 Jeesus vastas: „Eks päeval ole kaksteist tundi? Kui keegi kõnnib päeval, siis ta ei komista, sest ta näeb selle maailma valgust.
- 10 Kui aga keegi kõnnib öösel, siis ta komistab, sest temas ei ole valgust.”
- 11 Nii ta rääkis ja jätkas siis: „Meie sõber Laatsarus magab, kuid ma lähen teda unest äratama.”
- 12 Siis ütlesid jüngrid talle: „Issand, kui ta magab, siis ta saab terveks.”
- 13 Ent Jeesus oli kõnelnud ta surmast, nemad aga arvasid, et ta kõneleb unne suikumisest.
- 14 Nüüd siis ütles Jeesus neile täie selgusega: „Laatsarus on surnud,
- 15 ja ma röömustan teie pärast, et mind ei olnud seal, et te võiksite uskuda. Kuid läki tema juurde!”
- 16 Siis ütles Toomas, keda nimetatakse Kaksikuks*, kaasjüngeritele: „Lähme meiega, et temaga koos surra!” (Jh 11:1-16)

LAATSARUSE TÕBI

Tekst näitab, et enamus ei tunne Laatsarust. Öeldakse "keegi", seetõttu ei teata Laatsarust, välja arvatud Jeesus. Seevastu õed Marta ja Maarja on kogukonnas tuntud. Nad saavad Jeesusele sõna: "Teie sõber on haige." Ainult Johannes räägib meile Laatsarusest ning kirjeldab teda ja tema õdesid kui Jeesuse lähedasi sõpru. Kogu ülejäänud ajalugu on mähitud sümboolsetesse nimedesse. Nimi Betaania tähendab tegelikult Javhè vaeste maja (Bethist = maja ja Ania = Javhè vaene). Teades Laatsaruse pere elatustaset, mis pidi olema üsna kõrge, on selge, et selles majas leiame ka koha, kus valitseb tõeline vaesus, vaimne vaesus ehk teisisõnu absoluutne usaldust Jumala ees. Laatsaruse nimel kirjutatakse siis tema enda saatus, mis tähendab: Jumal aitab.

Teksti esimese osa keskpunkt on Jeesuse mõistatuslikud sõnad: „*Eks päeval ole kaksteist tundi? Kui keegi kõnnib päeval, siis ta ei komista, sest ta näeb selle maailma valgust. Kui aga keegi kõnnib öösel, siis ta komistab, sest temas ei ole valgust.*” Tõsiasi, et Jeesus viibib oma sõpra abistades surma ligiduses, aitab jüngeritel mõista Meistri tegelikke kavatsusi. Näeme, kuidas pimedus, millest Jeesus räägib, langeb selle inimese silma, **kes pole võimeline mõistma Jumala osa selle loo sees**. Nende mõistatuslike sõnadega seostab Jeesus Laatsaruse haiguse "*tema tunniga*". Jeesus ei karda naasta Juudamaale, kus nad olid teda juba tappa üritanud, sest tema tund pole veel saabunud. Ja see tund langeb pimeduse tunni võidukäiku. Kuid see, mida ta kavatseb Laatsarusega teha, näitab, et Kristuses elava uskliku jaoks pole päev kunagi pime. **Kristlane "näeb" alati! ... ka kõige pilkasemas pimeduses, mis on surm.**

Rembrandt räägib asjatundlikult just sellest **pimedusest, mil te "näete"** ühel kunstiajaloo kõige sugestiivsemal maalil „Laatsaruse ülestõusmine” (valmis aastal 1630). Hauakambri tume koobas paljastab paremal seinal rippuvad relvad. Oma lihtsuses mõjuvad nad ometi häirivalt, eriti maja heleda seina taustal. Nad osutavad surmatragöödiiale, mis tabas Laatsarust ja mis tabab teda isegi pärast tema ülestõusmist, st ütleb Johannese 12. peatüki 10. salm: "*Ülempreestrid otsustasid ka Laatsaruse tappa.*" Need on relvad, mis hoiatavad kristlast, et Kristuse järgimine ei vabasta meid Issanda ütluse kohaselt vägivallast: "*Ärge arvake, et ma olen tulnud rahu tooma maa peale! Ma ei ole tulnud tooma rahu, vaid mõõka*" (Mt 10:34). Tegelikult hoiatab Issand Luuka evangeeliumis vahetult enne kannatust: "*Kuid nüüd, kellel on kukkur, võtku see kaasa, nõndasamuti ka paun, ja kellel ei ole, see müügu ära oma kuub ja ostku mõõk!*" (Lk 22:36).

Rembrandt kasvas Hollandis, kogedes teoloogilisi võitlusi, mõistis ta seda draamat hästi. 1630. aastal maalides nimetatud lõuendit mattis ta oma isa, peagi algas kolmekümneaastane sõda Rootsiaga. Neli aastat hiljem, otsustades abielluda protestandist noore naisega, on tema katoliiklik perekond sellele tungivalt vastu.

SURMA DRAAMA

Rembrandt kujutab oma tegelasi erinevates positsioonides, neid veidi ettepoole kummardumas. Seetõttu paistavad nad Kristusest väiksemad ning on ümbritsetud maali taustalt lähtuvast valgusvihust. Esimene, keda märgatakse, nagu kirjeldab Johannes oma evangeeliumis, on **Marta**.

Marta kannab endas kindlameelset ja võimekat karakterit. Tema nimi tähendab tegelikult "proua", kes juhib maja. Nii evangeelium kui Rembrandt kirjeldavad teda samade omadustega.

"Kui nüüd Marta kuulis, et Jeesus tuleb, läks ta kohe talle vastu, aga Maarja jäi koju.

21 Siis ütles Marta Jeesusele: „Issand, kui sina oleksid olnud siin, siis mu vend ei oleks surnud.

22 Aga ma tean nüüdki, et Jumal annab sulle, mida sa iganes Jumalalt palud.”

23 Jeesus ütles talle: „Sinu vend tõuseb üles.”

24 Marta ütles talle: „Ma tean, et ta tõuseb üles ülestõusmises viimisel päeval.”

25 Jeesus ütles talle: „Mina olen ülestõusmine ja elu. Kes minusse usub, see elab, isegi kui ta sureb.

26 Ükski, kes elab ja usub minusse, ei sure alatiseks. Kas sa usud seda?”

27 Marta ütles talle: „Jah, Issand, ma usun, et sina oled Messias, Jumala Poeg, kes peab maailma tulema.”

28 Ja kui Marta seda oli öelnud, läks ta ja kutsus salaja oma õde Maarjat: „Õpetaja on siin ja kutsub sind.” (Jh 11:20-28) Naise enesekindlus ja teadlikkus ilmnevad korduvalt sõnades: ma tean! Tema dialoogis Issandaga näeme tema usuteed. Ta teab, et kui Kristus oleks kohal olnud, poleks tema vend surnud. Siin väljendab ta oma usku Jeesuse erilisusse. Samuti peegeldab see Marta usku Kristuse ja Isa suhetesse. Samuti tunnistab ta oma usku surnute ülestõusmisse (seda uskusid ka variserid, kuid mõjukas Saduseride partei kahtluse alla seadis) ja

kuulutab lõpuks, et usub Jeesusesse kui Kristusesse. Messiasse, kes peab maailma tulema, Jumala Pojaks. Laatsarusest Kristuseni langevas valgusvihus on täielikult valgustatud Marta. Ta käehoiak väljendab hämmingut ning ta on ainus, kes kordab sama žesti kui Meister. **Marta on ka ainus, kes suunab oma pilgu vaataja poole ja toob meid otse sündmuste keskele.**

Johannese evangeelium jätkab **Maarja** lavastamist. „Ja kui Marta seda oli öelnud, läks ta ja kutsus salaja oma õde Maarjat.” Juba nende märkuste abil näeme Maarjat kui kõige alandlikumat tegelast, kelle nime tõenäoliste tähenduste hulgas on: "Jumala armastatud". Ja siin ilmub ka tegusõna **vaatama.**

"Seda kuuldes tõusis Maarja otsekohe ja tuli tema juurde,

30 sest Jeesus ei olnud jõudnud külasse, vaid oli alles seal paigas, kus Marta oli talle vastu tulnud.

31 Kui nüüd juudid, kes olid ta juures kodus teda lohutamas, nägid Maarjat kiiruga tõusvat ja väljuvat, järgnesid nad talle, arvates, et ta läheb hauale nutma.

32 Kui nüüd Maarja jõudis sinna, kus oli Jeesus, langes ta teda nähes ta jalge ette maha ja ütles talle: „Issand, kui sina oleksid olnud siin, siis mu vend ei oleks surnud.”

33 Kui nüüd Jeesus nägi teda ja temaga kaasa tulnud juute nutmas, ärritus ta vaimus ja võpatas

34 ja ütles: „Kuhu te olete ta pannud?” Nad ütlesid talle: „Issand, tule ja vaata!”

35 Jeesus nuttis.

36 Siis juudid ütlesid: „Vaata, kuidas ta teda armastas!”

37 Aga mõned nende seast ütlesid: „Kas see, kes on avanud pimedate silmad, ei oleks suutnud teha, et ka tema poleks surnud?”

38 Siis Jeesus ärritus eneses taas ja tuli haa juurde. Aga see oli koobas ja kivi oli selle peal". (Jh 11:29-38)

Kuigi esialgu jääb Maarja justkui varju, näeme siiski, kuidas teda järgitakse. **Just tema viib kõik Jeesust vaatama.** Maarja palve toob esile Meistri kohaloleku, ta viskub nuttes Jeesuse jalge ette. Rembrandt maalil on Maarja meie poole seljaga mustades riietes - leina ja nutmise, aga ka pimeduse märgiks. Maarja on ainus, kes on Jeesuse ees ja justkui eemal viibides tõstab ka tema veidi häbelikult kätt nagu ta õde.

Kaks õde kehastavad just oma suhtumises usu kaht põhimõtet: missioon ja kontemplatsioon.

Kuid just nagu Marta liikumises on sügav pilk kontemplatsioonile, kes "näeb" Jumala Pojas Jeesust, väljendab Maarja mõtisklev suhtumine missiooni ja nii näevad tema kaudu teisedki Kristust.

Kontemplatsioon- ja missioon on olemuslikult seotud.

ELU PILK

Maarja poole vaadates mõistame, mida kõike näeb Jeesus. Inimese valu, surmaga silmitsi seisvat inimest, kuid ta näeb ka usu puudumist neis, kes temas kahtlevad, kui ta ütles: „*Kas see, kes on avanud pimedate silmad, ei oleks suutnud teha, et ka tema poleks surnud?*” Kahtluse eeliseks on aga pimedate inimese seostamine suure seitsmenda märgiga, nagu Marta kutse, mis valgustab Jeesuse sõnade müstilist tähendust ja on paigutatud lõigu algusesse. See Laatsaruse surnuist ülesäratamine peegeldab Jumala Poja au, viimase päikeseloojanguta päeva saabumist.

Jeesus ütles: „Tõstke kivi ära!” Surnu õde Marta ütles talle: „Issand, ta lehkab juba, sest on juba neljas päev.”

40 Jeesus ütles talle: „Kas ma ei öelnud sulle, et kui sa usuksid, näeksid sa Jumala kirkust?”

41 Siis nad veeretaski kivi ära. Aga Jeesus tõstis silmad üles ja ütles: „Ma tänan sind, Isa, et sa oled mind kuulnud.

42 Mina küll teadsin, et sa kuuled mind alati, kuid ma ütlesin seda minu ümber seisva rahvahulga pärast, et nad võiksid uskuda, et sina oled minu läkitanud.”

43 Ja seda öelnud, hõikas ta valju häälega: „Laatsarus, tule välja!”

44 Surnu tuli välja, jalad ja käed mähistega mähitud, ja ta silmade ümber oli seotud higrätik. Jeesus ütles neile: „Päästke ta lahti ning laske tal minna!” (Jh 11:39-44)

Rembrandt väljendab seda kõike võrreldamatu jõuga. Kristus on stseeni tõeline fookus, ehkki tema positsioon on lõuendi keskosast veidi nihkes. Valguses kõrgele tõstetud käsi näitab sellest hoovavat energiat. Just käe alt on näha kogu maalilt tulev valgus. Issand küsis neljandas Moosese raamatus provokatiivselt (4Mo 11,23). Ei! **Siin on jumaliku käe võim tuua esile tema võit kurjuse (mõõgad) ja surma (Laatsarus) üle.**

Laatsarus ise paistab olevat juba teises maailmas. Koolnukahvatu nägu iseloomustab täpselt meest, kes on juba neli päeva surnud, st piisavalt kaua, et arvata ta *sheoli* unustatute hulka. Ta ei tundu surnukehana, mis võiks äkki ellu ärgata. Vaid pea on pisut kerkinud, justkui Jeesuse salapärase jõud puudutaks teda. Kristuse käe ja Laatsaruse näo vahel luuakse valguse dialoog - nähtamatu vool, mis jutustab uuest loodust. Selle nähtava liikumise neelab ainult kohalviibinud Marta. Tema, kellele Kristus on varem ilmutanud: "Ma olen ülestõusmine ja elu". "Ma olen."

Maalil kujutatud valgusvihku jälgides mõistame seda võib-olla alles nüüd, kui Kristuse jalg toetub tohutule kiviplaadile, mis sulges Laatsaruse haua. Tundub, nagu oleks Laatsaruse käsivars endiselt kivi all vangis, kuid Kristuse nägu ja hoiak tunnistavad kindlat võitu. Kindlasti mõtleb Rembrandt siin korintlastele mõeldud kirjas Pauluse väljendusrikkale väitele: "Nüüd aga on Kristus üles äratatud

surnuist, uudseviljana magamaläinutest.

21 Et surm on tulnud inimese kaudu, siis tuleb ka surnute ülestõusmine inimese kaudu;

22 sest nõnda nagu kõik inimesed surevad Aadamas, nõnda tehakse ka kõik elavaks Kristuses.

23 Aga igäiks oma järjekorras: uudseviljana Kristus, pärast seda Kristuse omad tema taastulekul;

24 ja siis tuleb lõpp, kui ta loovutab kuningriigi Jumalale ja Isale, olles kõrvaldanud iga valitsuse ja iga meelevalla ja väe

25 **Sest Tema peab valitsema kuningana, kuni Jumal paneb kõik vaenlased tema jalge alla.**

26 **Viimse vaenlasena kõrvaldatakse surm**". (1Kr 15:20-26)

MEHED JA MÄRGID

"Nüüd hakkasid Jeesusesse uskuma paljud juudid, kes olid tulnud Maarja juurde ja näinud, mis ta oli teinud.

46 Aga mõned neist läksid variseride juurde ja teatasid neile, mis Jeesus oli teinud.

53 Sellest päevast peale võtsid nad siis nõuks Jeesus ära tappa". (Jh 11:45-46,53.)

Maalil näeme kõrvalseisjaid, kes on mitmesuguste tunnete küüsis. Neid on enamus ja nad ei näi imet mõistvat. Rembrandt oli portretist, kes oskas suurepäraselt kajastada oma tegelaste siseheitlusi. Mõned, võib-olla need, kes temas enne imet kahtlesid, läksid evangeeliumi järgi hoiatama Sanhedrini ülempreestrid ja varisere. Need, kes on kangekaelselt tõe vastu! **Nad on pimedad, kes usuvad, et näevad, kuid juhivad teisi pimedaid**. Nad kavatsevad tappa Jeesuse, nende mõõgad puhkavad kivimüüri. Võib-olla kujutab Rembrandt neid profiilis, vaatamas kahemõtteliselt (mitte Jeesust ega Laatsarust) lõuendil määratlemata kohta. Teised aga kuuluvad nende sekka, kes näevad imet ja kogevad usku. Johannes ju ütleb: nähes, mida ta oli teinud, uskusid nad temasse. Kasutatav verb on "theosai", mis tähendab kontemplatsiooni. **Võimalust näha imet, vägevaid Jumala tegusid üllatunud silmadega**. Nad ümbritsevad Jeesust ja Maarjat, esimene, Jeesuse taga, kannab sama värvi rüüd, mis meistri kuub. Teine aga brokaati, mis sarnaneb Marta kleidiga. Viimase mehe nägu on valgustatud peaaegu nagu Laatsaruse õel: kes näeb kõike Jumala Sõna valguses. **Kuid ikkagi on keegi**.

justkui varjus, pildi tõeline keskpunkt! Tähelepanelikult vaadates on näha pimeduses punases riides tegelast. See keegi **on laps!** Ta asub otse Jeesuse kõrval, nurgakivi taga. Kes see on?

Assisis asub suure Itaalia kunstniku Giotto fresko, mis kujutab sama episoodi evangeeliumist. Nende seas, kes kivi Laatsaruse haualt eemaldavad, on kaks värvikat poissi. Justkui öeldes: neile, kes tulevad hiljem, antakse rohkem kui kohalolijatele, et nad mõistaksid Jeesuse pilgu väge, kes elu annab. Samuti näib, et Rembrandt usaldab selle lapse küsimuse meile. Maali keskpunktiks on just kõrgel asuvate relvadega pimedus, inimese igapäevast elu ümbritseb surm, mis on täidetud vägivallast ja lõplikkusest. Teisal näeme aga Kristuse valgust, halastavat pilku, tõstetud kätt, mis kutsub ellu.

Me peame läbi Kristuse elustama oma sisemise lapse ja valima, kummal poolel olla, kuhu oma kindlus ehitada.